Кучмай К.С. *канд. філ. наук, заввідділом ВРКР НБ ім. М. Максимовича*

Петренко (Кириченко)А.А. *головний бібліотекар ВРКР НБ ім. М. Максимовича*

Використання фондів ВРКР НБ ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка у навчальній та науково-дослідницькій діяльності ВНЗ

Розглянуто використання книжкових зібрань Відділу рідкісних книг та рукописів Наукової бібліотеки імені М. Максимовича у науковій та навчальній роботі.

Ключові слова: *бібліотека, книжкові зібрання, рідкісна книга*

Фонди стародрукованих, рідкісних та цінних книжкових зібрань Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – НБ КНУТШ) є невід'ємною частиною книжкової скарбниці України. Вони слугують незамінною базою у навчальній та дослідницькій роботі багатьох вчених та студентів. Ці книжкові видання потрібно розглядати, як надзвичайно цінний матеріал в аспекті наукової діяльності. Безумовно, колекції зібрань Відділу рідкісних книг та рукописів (далі–ВРКР) – це історико-культурний зріз свого часу, в центрі якого – особистість збирача з його професійними інтересами і захопленнями.

Фонди зберігають близько 13 тис. одиниць стародрукованих, рідкісних та цінних видань у хронологічних межах XV–XXI ст. У фонді налічується більш ніж 7 тис. стародруків (кінець XV – початок XIX ст.), які видані в різних країнах Європи (Нідерланди, Німеччина, Франція, Італія, Росія, Польща, Швейцарія та інші). Книги надруковані понад 20 мовами та діалектами, більшість з них – латинською, німецькою, французькою, італійською та старослов'янською. Тематика цих видань є різноманітною та охоплює практично всі галузі знань тогочасної європейської науки, зокрема філософію, теологію, історію, географію, математику, літературу, астрономію, медицину, відбиває розвиток європейської культури та громадського життя відповідної історичної епохи. Складовими частинами фонду ВРКР також є: колекція рідкісних та цінних книг (XIX–XXI ст.), колекція мініатюрних книг (XIX–XXI ст.), колекція періодичних видань (XIX–XX ст.). Важливу частину фонду стародрукованих видань складає колекція книг генерал-губернатора Д. Бібікова, яку 1898 р. передала до університету його донька, графіня Кассіні, разом з бібліотекою свого чоловіка, князя Є. Львова. Приналежність книг до цієї колекції визначається за двома екслібрисами – Бібікова та Львова – та особливостями палітурного оформлення примірників. До їх числа належать стародруки XVII–XVIII ст., наукові видання першої половини XIX ст. За

екслібрисами також визначається приналежність стародрукованих, рідкісних та цінних книг до інших колекцій: графа Мнішека, митрополита Флавіана, відомого бібліофіла та збирача кириличних друкованих пам’яток М. Маклакова тощо. Всі ці книжкові пам’ятки унікальні за своїм змістом, місцем і часом видання, ілюструють важливі етапи історії людства, історії розвитку суспільної думки.

Наукова та літературна спадщина має зараз, головним чином, історичний інтерес, багато робіт не втратили свого наукового значення до наших днів. Підвищений попит видань із цієї частини фонду зумовлений зростанням інформаційних потреб читачів бібліотеки у першоджерелах з історії, науки, освіти і культури, що в свою чергу актуалізує необхідність вивчення бібліотечними фахівцями різних аспектів організації саме цього компоненту фонду. Вивчення книжкових зібрань з фондів Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича КНУТШ надає широкі можливості для дослідження багатьох актуальних тем не тільки з історії України, але й багатьох країн світу.

Основними напрямками роботи ВРКР є не тільки зберігання фондів, а також їх вивчення. У рамках даного напрямку головними залишаються наступні завдання:

– повний науковий опис книжкових зібрань;
– відображення досліджень у наукових публікаціях;
– поглиблене опрацювання колекцій в історико-книжковому аспекті;
– забезпечення широкого доступу до вивчення книжкових пам’яток.

Робота з фондом ведеться як традиційними так і новітніми методами. З 2006 р., згідно з загальним проектом ООН та Університету, книги фондів ВРКР оцифровуються. Слід зазначити, що до всіх видань фондів відділу надається повний доступ. Ми спрощуємо нашим читачам умови користування послугами відділу. Немає обмежень в замовленнях, не потрібно кожного разу оновлювати вимоги, достатньо продовжити термін користування.

В процесі наукової та навчальної роботи досить активно використовуються книжкові зібрання Наукової бібліотеки імені М. Максимовича не тільки спеціалістами книжкової справи, але й аспірантами, викладачами та науковцями нашого університету та інших навчальних закладів.

Співробітниками відділу встановлені ділові зв’язки з кафедрами історичного та філософського факультетів, Інституту філології нашого університету. Спільними планами ВРКР та викладачів кафедр релігієзнавства, історії стародавнього світу та середніх віків, класичної філології, російської мови передбачено проведення практичних занять та навчальних семінарів, які поширюють можливість залучення додаткового матеріалу з навчальних дисциплін, прищеплює студентам навички науково-дослідної роботи. Співробітники відділу готують до занять експозиційний матеріал, при необхідності консультують студентів щодо запитань, які виникають в процесі роботи.

Стародруки слугують прекрасними зразками для лекцій з історії книговидання, знайомства з різними засобами друку, видами шрифтів та зовнішнім оформленням титульних сторінок. Студенти виконують курсові та

дипломні роботи, використовуючи матеріали, що зберігаються у фондах відділу. Багато наших досліджень ведеться спільно з співробітниками та аспірантами університету. За минулий навчальний рік користування фондами відділу здійснювалося в наступному співвідношенні: історія – 44%; філософія – 9%; релігія – 15%; мовознавство та література – 21%; природничі науки – 11%.

Щорічно у відділі проходять практику студенти кафедри класичної філології Інституту філології КНУТШ. За підтримки та з допомогою співробітників, студенти застосовують методику науково-бібліографічного опису стародрукованих видань, роблять переклад титульних сторінок. Під час практики студентам надається можливість самостійно працювати як з першоджерелами, так і з електронними версіями видань, досліджувати їх особливості, аналізувати численні записи.

Важливим напрямком діяльності ВРКР є виставкова та екскурсійна робота. У відділі діють експозиції з історії книги: «Інкунабула. Палеотипи», «Видання славетних друкарських династій», «Пам’ятки писемності (XVIII ст.)», «Видання кириличного друку XVI-XVIII ст.», «Стародруки, видані в Україні (XVII-XVIII ст.)», «Книги незвичайних форм та форматів»; згідно з плановими завданнями для відвідувачів надається огляд тематичних виставок: «Латиномовні навчальні посібники XVII–XIX ст.», «Українські підручники XIX–початку XX ст.», «Кириличні видання колекції Д. Г. Бібікова», «Історія українського козацтва у виданнях XVII-XIX ст.». На всіх виставках експонуються тільки оригінали – рукописні книги, стародруки, прижиттєві видання творів вчених, письменників, поетів, багато яких з автографами, підручники, за якими навчалися наші предки, а так само живописні та графічні роботи та ін. Співробітники відділу постійно працюють над підготовкою нових експозицій, які будуть демонструватися у подальшому. За час існування нашого міні-музею книги його відвідали гості не тільки нашого міста, інших міст України та країн СНД, але також з Англії, Китаю, Польщі, Німеччини, Угорщини, Чехії, Естонії, Казахстану, Америки, Данії, Молдови тощо.

В умовах сучасного інформаційного суспільства, використовуючи доступ до всесвітньої мережі Інтернет, актуальним для наукових бібліотек, залишається надання інформації про цінні і рідкісні видання, на сайтах провідних бібліотек України і світу.

Необхідність наукової роботи в університетській бібліотеці завжди була й залишається вимогою часу. Підтримка високого рівня університетської науки та системи вищої освіти закладає особливі стандарти для вузівських бібліотек, насамперед в періоди реформування. Важливим аспектом діяльності бібліотеки є зберігання та використання фондів. Цінне книжкове зібрання перетвориться на мертвий скарб, якщо зосереджені в ньому видань не будуть розкриті для читача і уважно їм прочитані та дослідженні. І лише тоді книга зможе виконувати своє початкове призначення. Всі зусилля роботи бібліотек з рідкісними виданнями переслідують одну мету – наше національне багатство повинно бути введено в широкий науковий і культурний обіг, повинно слугувати нашим читачам, бути корисним для нашого майбутнього.